

БЕЛОГРАДЧИК СЛЕД 1945 ГОДИНА

Асен ПОПОВ

Abstract. This text was written by Dr. Assen Alexiev Popov, a veterinarian, from Belogradchik. He narrates about the first years after the establishment the communist regime in Bulgaria and the effort of the power to collectivize the properties of the villagers of the Belogradchik region.

Keywords: Belogradchik, after 1945, TKZS

“Венец“ публикува устни истории. В този брой на списанието е представен един текст на д-р Асен Алексиев Попов,¹⁾ ветеринарен лекар в Белоградчик и запасен подпоручик в 15-и пехотен Ломски полк. Непубликуваният досега ръкопис, познат като машинопис, бе изпратен в редакцията от г-н Асен Петков,²⁾ внук на д-р Попов, който е съхранил избледнелите ръкописи на дядо си. За жалост ръкописите на д-р Попов не са датирани, но очевидно са били написани в годините на „зрелия социализъм“.

След завръщането ни от фронта навлязохме в страна, макар и родна, но с нови порядки и ново социалистическо управление.

БЕЛОГРАДЧИК 1945 год.

След завръщането ни от фронта надлягаме в страна, макар и редна, но с нови порядки и ново социалистическо управление. Начело на властта стояха съвсем нови хора, хора предани от миналото на социалистическите идеи, които сега прилагаха на дело. Нови бяха и разните шефове на учрежденията, с изключение на тези от юнаците. Разбира се, че е имало щателна чистка на служителите, особено на тези от Министерството на външните работи.

Начело на властта стояха съвсем нови хора – хора, предани в миналото на социалистическите идеи, които сега прилагаха на дело.

Новата власт в Белоградчик, 1945 г.: (л/д) поручик Велков, Иван Каменов, Димитър Петров – първият началник на Народната милиция, Александър Петров, Велко Палин (ДА)

Нови бяха и разните шефове на учрежденията, с изключение на тези, които в миналото минаваха за „прогресивни“. Разбира се, че е имало щателна чистка на служителите, особено на тези от Министерството на

вътрешните работи. Полицията сега се наричаше Народна милиция и произхождаше от работническите слоеве.

Още на 9 септември 1944 г., пред свършения факт, много генералщабни офицери се бяха самоубили, а други направиха опит да избягат. Гешев, от Политическото управление на полицията, се беше укрил, а проф. Александър Цанков бе успял да избяга в Австрия, където, заедно с други политически дейци от миналото, бе образувал Задграничен министерски съвет. По разни градове и села различни отявлени антикомунистически общественици, офицери и други лица няха отстранени още на 9 септември и дни след тази дата без съд и присъди.

Социалните промени се въвеждаха бавно, може би поради липсата на подготвени кадри и опит. Самият Министерски съвет се състоеше от различни групировки. Министър-председател беше Кимон Георгиев, бивш офицер и царедворец – душата на буржоазния преврат през 1934 г. Негов сподвижник и министър на войната бе Дамян Велчев – още по време на военните действия той издаваше заповеди от Министерството на войната, които не се харесваха на министрите – комунисти; някои от тези нареждания чрез митинги и други подобни действия се отменяха.

През 1947 г. излезе Законът за едрата градска собственост – по неговите разпоредби се иззеха от гражданите къщите, които бяха повече от една. През 1946 г. се образуваха в Белоградчишката околия първите Трудови кооперативни земеделски стопанства (така наречените ТКЗС) – най-напред в полските села на околията: с. Костичовци, с. Черно поле, с. Бело поле и др. и постепенно за около десет години ТКЗС се образуваха и в другите села на околията. Последни ТКЗС бяха образувани в селата Гранитово, Пролазница и др. в планината и полупланинската част на района – чак през 1958 г. Стопаните, особено в „орогресивните“ села бързо навлизаха в стопанствата, но в някои села това ставаше трудно, особено там, където имаше отрицателна пропаганда. Имаше и извращения – хората някъде, особено по-упоритите, се заставяха насила да подпишат

декларации за членство в ТКЗС и им се създаваха какви ли не пречки в живота им – облагаха се с данъци, имотът им се заменяше с малоценни ниви в покрайнините на селата и др.

В с. Ружинци, например, на отказващите да влязат в ТКЗС цяла нощ им думкаха тъпани под прозорците, а в с. Репляна отказващите се привикваха в Селсъвета. Най-интересният случай е този в с. Белотинци. Селото е най-голямото в околията и извън стопанството, въпреки взетите мерки, са останали доста хора. Тогава на помощ идва злонравният селски бик, искърска порода. Бикът, голям и рогат, бил затворен в едно помещение и завързан с дебел синджир, без да може да достига до вратата. Привикват се по няколко души пт отказалите да влязат в ТКЗС в Селсъвета и по един ги вкарват и затварят при бика, за да си помислят да бъдат или да бъдат членове на ТКЗС. Вътре в помещението бикът се засилва срещу вкараните, без обаче да може да ги докосне с рогата си, изпуктявал силно в лицата им, а затвореният тоз час започвал да тропа на вратата, за да излезе и подпише декларацията за членство. Така бикът в селото помогнал на ТКЗС, но се повдигна остро оплакване до ЦК на БКП о други места в София. Анкетиралите остро осъдиха случая с бика и виновните получиха наказания. Най-виновните от селото бяха изключени от Партията. В същото село впоследствие стана и едно дръзко престъпление – бе убит с нож председателя на ТКЗС от един член на стопанството с мотиви, че не му се давала работа. Убиецът бе осъден публично на смърт в селото, което той посрещна много спокойно – вероятно бе психопат.

След петдесетте години започна укрупняването на отделните ТКЗС в поголеми единици и пак настанаха вълнения. В някои села от Куска околия селяните бяха разграбили животните си от оборите. При завързалите се побоища бяха убити зам.-прокурор от гр. Видин, един доктор и други. Това са трудности, които се преодоляха. В с. Подгоре трудно вървеше образуването на ТКЗС. Председателят на Околийския народен съвет извика мен, околийския агроном, околийския зоотехник, счетоводителя и

още няколко души и ни постави задача да отидем в с. Подгоре и да не се връщаме в града докато не образуваме ТКЗС. Беше зима, взехме си каквото трябва и заминахме с рейса.

Митинг на площада в Белоградчик в чест на победите на Червената армия, февруари 1945 г. Отпред: (л/д): Иван Каменов, Кръсто Тасев, Александър Петров (ДА)

Селото беше дало партизани, ятаци и жертви в миналото, но ни посрещнаха хладно и ераждебно. В хотемага, дето отседнахме, ни казаха да не се надяваме на храна, пък даже и на дърва за зимата. Събрахме се на съвещание в стаята за това непривтливо посрещане и отидохме в Селсъвета. Там разговаряхме с председателя на Селсъвета, с партийния секретар, председателя на ОФ, и секретаря на земеделците за директивите, които имаме за образуване на ТКЗС. Казахме им да разгласят и наредят на другия ден сутринта да изкарат животните и инвентара и да започне учредяването на стопанството. На другия ден в

студа чакахме до обяд без някой да се яви. Прибрахме се в студената стая и един от нас замина с рейса за гр. Белоградчик за продукти и храна. Вечерта извикахме наново управниците на селото и проведохме ново съвещание, на което твърдо наредихме да дадат пример и сутрента първи да докарат животните си и инвентара. На определеното време, обаче, никой не дойде, едва към обяд започнаха да пристигат от немай къде първите партийци и членове на Земеделския съюз.

По това стана инцидент – синът, съвременен човек, впряга воловете в колата, товари инвентара и тръгва, но бащата, противник на ТКЗС, го посреща на кръстопътя с брадва в ръце и заплашва сина си да се върне; намесват се своевременно хора на властта и бащата е обезвреден и синът пристига на площада. Това повдига духовете на хората. Останахме в селото още няколко дни докато най-после се събра необходимия брой членове. Подобни явления, колкото и изолирани, се случваха – българинът бе здраво привързан към земята и животните.

Празник на ученички от Белоградчишката гимназия, 1946 г.

Полека лека стопанствата укрепнаха, някои станаха държавни земеделски стопанства, още по-късно минаха в аграрно-промишлени комплекси с различен успех в страната. При развитието на индустрията в градовете, с различните заводи в тях, по-младото и трудолюбиво население в селата започна да емигрира от селата към градовете. С постъпването на работа в различните фабрики, заводи и предприятия в градовете работната сила в селското стопанство рязко намаля, което значително затрудни както животновъдството, така и полевъдството. За пръв път започна усилена механизация на селското стопанство.

Днес селското стопанство разполага с паркове с десетки различни комбайни, камиони и друга селскостопанска техника за прибиране на продукцията. Селскостопанската авиация извършва също редица мероприятия като пръскане на лозя и овощни градини, наторяване и какво ли не още. Механизацията донякъде компенсира липсата на работна ръка на село. Днес в страната съществуват мощни АПК с добиви на култури, които неколкостранно надвишават предишните добиви на пшеница, царевица, слънчоглед, ориз, захарно цвекло и др. Механизираното прибиране на главната реколта става за броени дни. Все пак, поради липсата на работна ръка в селото в Белоградчишкия район и извънредното обезлюбяване на някои села, се наложи някъде да се изкоренят цели блокове лозя, овощни градини и др. Такива са случаите с изкоренените блокове лозя в с. Боровица, с. Орещец, в Крупец в града и другаде, където лозарството бе поминък от стотици години. Стопаните се бяха благостоили в лозята с вили, овощни градини, гаражи, герани и др.

Цели блокове с частни лозя първоначално бяха иззети от стопаните им и разорани, след това наново засадени и тъкмо уредени и в плод изоставени, поради липсата на работна ръка. През какви ли не перипетии

мина това селско стопанство и какво ли опитно поле не беше, та и до ден днешен.

Видинският край, който в миналото се славеше с всякакво изобилие и плодородие и бе известен с „мазния си влак“, който снабдяваше София и други градове с животинска продукция, а също и всякаква друга, понастоящем е съвсем далеч от това ниво. Животновъдството също бе значително засегнато като много се намали броя на животните, уж за сметка на увеличената продукция, но това не се получи.

В последно време се построиха модерни и достатъчно механизирани краварници, където храненето, водата, почистването, доенето и пр. се извършва по механизиран начин, което доста улеснява тези процеси, както и хигиената. В говедовъдството местното сиво говедо бе подобро и частично заменено в равнинната част на района с породата Симентал, а в планинската и полупланинската част – с Монтафон. По-късно се внесоха черно-шарени крави с висока млечност. Мероприятията бяха добри, кравите – продуктивни, но, поставени при нашите условия, бързо губеха телесно състояние и млечност. В някои кравеферми млечността се движи средно към 6 – 7 л на крава, но в други – напротив се регистрира ниска дневна млечност. Първоначално броят на животните, които стопаните имат право да отглеждат в домовете си, бе силно ограничен – една крава, пет овци, една коза. Никой нямаше право да притежава кон. Впоследствие всичко това се видоизмени. Днес всеко може да притежава колкото и каквито си иска животни, за което се правят и съответните поощрения. Това се насърчава и с министерски постановления, дават се помощи за фураж, стига да има месо и животински продукти за задоволяване на нуждите. Намаля и броят на овците – тук най-силно се почувства липсата на гледачи и пастири, макар че във всяко село се построиха солидни овчарници със стаи за пастирите, с радио, телевизор и други удобства. Въпреки това и въпреки, че овчарниците се строят все по-близо до селищата, а не по-близо до

пасищата, където им е мястото, овчари все по-трудно се намират. Това са все стари хора, които като се махнат по някакъв начин, стадата остават без пастир – тогава овцете се разделят на малки групи и се дават на отглеждане от други хора. Правят се опити за механизизирано доене, но и за това пак трябва хора.

Овцете се подобриха чевз изкуствено осеменяване, въобще с мериносова кръв, меринофлай, цигай и някои други.

В новото селско стопанство дадох в с. Гранитово към 500 дка ниви, ливади и гори, 4 дка лозе с овошна градина, към 60 дка на едно място.

Постепенно по-нататък и банковото дело се оказа в държавни ръце, също и заведенията за обществено хранене, които обекти по-рано се наричаха нармаг и хоремаг, понастоящем пак станаха ресторанти, механи, ханчета и др.

Частните болници също се премахнаха, същевременно се национализираха всички индустриални заведения като фабрики, работилници и други подобни предприятия.

Потече някакъв живот без богаташи и спекуланти, отначало по-трудно с купони и опашки, но полека лека нещата се нормализираха и хората свикнаха. Свикнаха и в селата и в стремежа за по-добро устрояване младите хора напуснаха родните си места и се заселиха в града на работа в заводи и предприятия на осем часов работен ден и разни социални придобивки. Около преди и след 9 септември 1944 год. левът като платежно средство бе доста обезценен. Висшист получаваше около 30 хил. лв заплата, а заплата за други длъжности без ценз бепе по-малка. Цената за разните продукти бе висока и различна от тази на пазарите. Това обезценява наложи няколкократно сменяване на парите и тяхното преоценяване, което достигна до 10 % и което засегна най-вече тези, които притежаваха големи суми. Съществуват и днес хора с големи суми, те, обаче, се смятат за добити по трудов начин, доколкото това може да стане със заплата, която се получава. Религията западна, насажда се атеизмът.

Свещениците, обаче, запазват кастата си и получават заплата. Функционират и техните духовни училища, начело с Духовната академия в София.

Девети септември 1944 год. свари съществуването на множество политически партии, които минаваха за демократични. Постепенно борбата между тях се ожесточи, което увлече и младежите. По-нататък всички тези партии се забраниха и разтуриха, а някои от техните водачи бяха съдени.

Останаха Комунистическата партия и едно от поделенията на Земеделския съюз – партиите, които от този момент нататък ще образуват правителствата на страната. Останалите извън горните партии граждани, наречени безпартийни, членуваха в обществената организация Отечествен фронт и вземаха участие в изграждането на социализма в България.

БЕЛЕЖКИ

1. Асен Алексиев Попов е роден на 18 март 1910 г. в с. Калугер (сега Гранитово), Белоградчишко; завършил е Факултета по ветеринарна медицина на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през учебната 1935/1936 година. Ветер. подпоручик Асен Алексиев Попов е мобилизиран през Втората световна война като запасен офицер и е бил в Щабната рота на 15-и пехотен Ломски полк. Д-р Асен Попов има 4 деца: Лозанка, Катя, Иванка и Александрина.
2. Г-н Асен Петков, внук на д-р Попов, син на неговата дъщеря Лозанка, при изпращането в редакцията на „Венец“ на ръкописите на дядо си, даде и сведения за своя род: „Бях в юношеските си години, края на 70-те. На въпросите ми за дядовия ми род, той ми разказваше следното: неговият дядо се е казвал Ковач Живко, от Македония – направил е портите на Белоградчишкото кале, а при потушаването на въстанието от 1850 г. е бил обезглавен от турците според спомените на дядото на д-р Попов - поп Петър Кръстев

Калугерски.³⁾ От поп Петър Калугерски в семейството е останала една библия от 1874 год., подарена на свещеника от Екзарх Антим Първи“ (28 април 2016 г.).

3. Допълнителни сведения и снимка на Петър Кръстев Калугерски,⁴⁾ починал на 1 февруари 1910 г. са дадени от г-н Иван Спасов, който редактира електронното издание <http://belahistory.com>:

4. Документални сведения за Петър Крустев като учител в с. Чупрене, Белоградчишко има и в книгата на Бончев (1933).

ЛИТЕРАТУРА

Бончев, Б. (1933). *С. Чупреня (Белоградчишко) в неговото минало и
настояще*. Видин: Начало

✉ Mr. Asen Petkov

E-Mail: asen_petkov66@abv.bg

© 2018 Venets: Author, Editor

